

Кубіній Н.Ю., Завадяк Р.І., Сипливий А.О.

СТРАТЕГІЧНА КОНВЕРГЕНЦІЯ: ЕФЕКТИ ДЛЯ БІЗНЕСУ, ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ, РЕГІОНУ

Стаття присвячена дослідженню можливостей інтеграції різних видів економічної діяльності у формі конвергенції на базі одного ресурсу, що призводить до отримання комплементарного ефекту для бізнесу, котрий виражається через збільшення доходу, зростання рівня рентабельності та покращення конкурентоспроможності бізнесу. Конвергенція надає можливості для мультиплікативного ефекту територіальній громаді та регіону. Мультиплікативний ефект сприяє зростанню валового регіонального продукту, розвитку регіонального бізнесу, збільшення податків та ін.

Окреслені перешкоди для здійснення конвергенції та отримання комплементарного ефекту в сучасних умовах господарювання та законодавства.

Ключові слова: сільське господарство, фермерство, туризм, підприємництво, підприємницька діяльність, активізація підприємництва, стратегічна конвергенція, стратегічний розвиток регіону, конкурентоспроможність, територіальна громада, регіон..

Постановка проблеми. Формування конкурентоспроможної системи стикається з викликами різного рівня: від глобально-політичних до викликів місцевого ринку праці. Тому останнім часом все більшої уваги приділяється інноваційним методам організації бізнесу та виробництва продукту, котрі диверсифікують діяльність та знижують ризики як для мікро-рівня, так й для територіальних громад та регіональних економік. Крім цього, інноваційні методи ведення справи надають додаткові економічні можливості діловому гравцю, громаді та регіону нарощувати економічний потенціал, розширювати регіональні та місцеві ринки, підвищувати прибутковість господарської діяльності та формувати додаткові стратегічні конкурентні переваги.

Серед інноваційних способів організації справи виділяємо конвергенцію, котра дозволяє поєднати в рамках одного бізнесу такі види діяльності, котрі надають йому комплементарний ефект, а регіону та

територіальній громаді – ефект мультиплікативний. Внаслідок цього, дослідження сутності конвергенції, її позитивних впливів та факторів, що її обмежують є вельми актуальним в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика сільського господарства та його розвитку знаходить широку увагу вітчизняних дослідників. Так, Г. Ткачук розглядає сільське господарство з позиції його «економічної безпеки» котра «характеризує гармонізацію господарських ресурсів та внутрішніх можливостей підприємства з потребами зовнішнього середовища, яка дає можливість досягати поставлених цілей і завдань на основі реалізації обраної ним стратегії розвитку, враховуючи особливості географічного розташування та природно-кліматичні умови його діяльності» [12] З.Герасимів, діагностуючи проблеми сільського господарства та шляхи їх вирішення доводить, що «сьогодні необхідна активна позиція держави у вирішенні проблем розвитку сільського господарства, переведення його на інноваційні засади, збільшення фінансової підтримки, підвищення якості, конкурентоспроможності виробленої продукції на внутрішньому та зовнішніх ринках, забезпечення доступності продуктів харчування для всіх верств населення» [6].

Nermin Kişi розглядає значення туризму стверджує про доцільність його підтримки: “The need for the sustainable development of tourism has become a current issue due to the rapid growth of the tourism industry worldwide and the adverse effects of tourism on the social structure, natural

©Кубіній Н. Ю., к.е.н., проф., проф. кафедри економіки і підприємництва ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна

Завадяк Р. І., к.е.н., доц., доцент кафедри економіки і підприємництва ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна

Сипливий А. О., аспірант кафедри економіки і підприємництва ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна

resources, and cultural values” [2]. Казахські дослідники вважають, що «aims and objectives of tourism policy depend on the prevailing economic, political and social conditions in the tourism industry» [1].

Незважаючи на широту підходів до сутності сільського господарства та туризму, проблема конвергенції даних видів діяльності та ефекту від неї увагою вітчизняних та закордонних дослідників не знайшла місця в наукових публікаціях. Конвергенція несе стратегічне навантаження, формуючи конкурентні переваги економічного, інституційно-організаційного та соціального характеру як для бізнесу, так й для територіальної громади й регіонального стратегічного розвитку. Все це актуалізує тему дослідження.

Метою даної роботи є теоретичне обґрунтування доцільності конвергенції туризму та сільського господарства з отримання комплементарного ефекту для бізнесу та мультиплікативного – для територій.

Опис основного матеріалу дослідження. Стратегічний розвиток Закарпатської області значною мірою базується на сільському господарстві та туризмі як органічних та одночасно стратегічних для області видів діяльності. Значення туризму пояснюється його роллю в економічному розвитку територіальних громад, регіонів, країн. Відомо, що «туризм як форма економічної діяльності – об’єктивне глобальне явище, яке гармонізує і диверсифікує фундаментальні процеси господарського освоєння простору, якими є промислове, сільсько-, лісо-, море- господарське та інше природокористування. У багатьох випадках туризм виконує допоміжні господарські функції і доповнює домінуючі виробництва» [5]. Сільське господарство розглядається як «наука, мистецтво та практика вирощування сільськогосподарських культур і розведення свійських тварин для отримання їжі, палива, волокна та інших продуктів» [4]. Г.Ткачук доводить, що «сільське господарство в нашій країні займає важливе місце у забезпеченні збалансованого розвитку та соціального відтворення сільського населення, сільської та селищної місцевості. Сільськогосподарські підприємства виступають чи не єдиним джерелом забезпечення робочих місць на селі. Саме тому, розвиток кожної складової їх економічної безпеки має незаперечне соціально-економічне значення» [12]. У складі валової доданої вартості Закарпатської області у 2020 році продукція сільського господарства займала більше 13

відсотків [11], що свідчить про його значення для розвитку регіону та його територіальних громад.

Важливим напрямком підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки, розвитку бізнесу та територіальних громад виступає впровадження організаційних інновацій, котрі являють собою «a new or improved product or business process (or combination thereof) that differs significantly from the firm's previous products or business processes and that has been introduced on the market or brought into use by the firm” [3].

До такого виду інновацій, що поєднують процесні та продуктові новації відноситься конвергенція туризму та фермерства, тобто те, що дозволяє поєднувати різні види діяльності та отримати внаслідок цього новий продукт. Слід відмітити, що конвергенція сільського господарства з туризмом в межах одного бізнесу буде мати комплементарний та мультиплікативний ефект.

Вказані види ефектів описані в ресурсній теорії розвитку економіки, апологетом якої є Г. Швидоненко, котра вказує, що «залежно від того, яка категорія ресурсів використовується, визначають такі види ресурсних ефектів:

комплементарний (доповнюючий) ресурсний ефект — це результат оптимального використання потенціалу того самого відчутного (матеріального або фінансового ресурсу) у двох чи більше непов’язаних видах бізнесу компанії в різний період часу;

мультиплікативний ресурсний ефект — результат оптимального використання потенціалу того самого невідчутного ресурсу у двох чи більше видах бізнесу компанії одночасно.» [13].

Під комплементарним ефектом в даному дослідженні розуміємо результат конвергенції двох або більше видів діяльності при застосуванні одного ресурсу на основі сезонної організації діяльності. Так, фермерське господарство являє собою класичний вид сезонного бізнесу, коли значний період часу залишається поза процесом виробництва аграрної продукції й може бути використаний для туризму. У даному випадку один ресурс фермерства може бути залучений у підприємницьку діяльність за різними її напрямками. Образно можна назвати комплементарний ефект ефектом їжака, коли він несе на собі різні фрукти, що відображають різні види економічної діяльності.

Під мультиплікативним ефектом конвергенції сільського господарства та туризму розуміємо активізацію діяльності контрагентів

конвергентного бізнесу, що забезпечують його інфраструктурне обслуговування та сприяють реалізації продукту.

Реалізується комплементарний та мультиплікативний ефект при конвергенції туризму та фермерства наступним чином (рис.1):

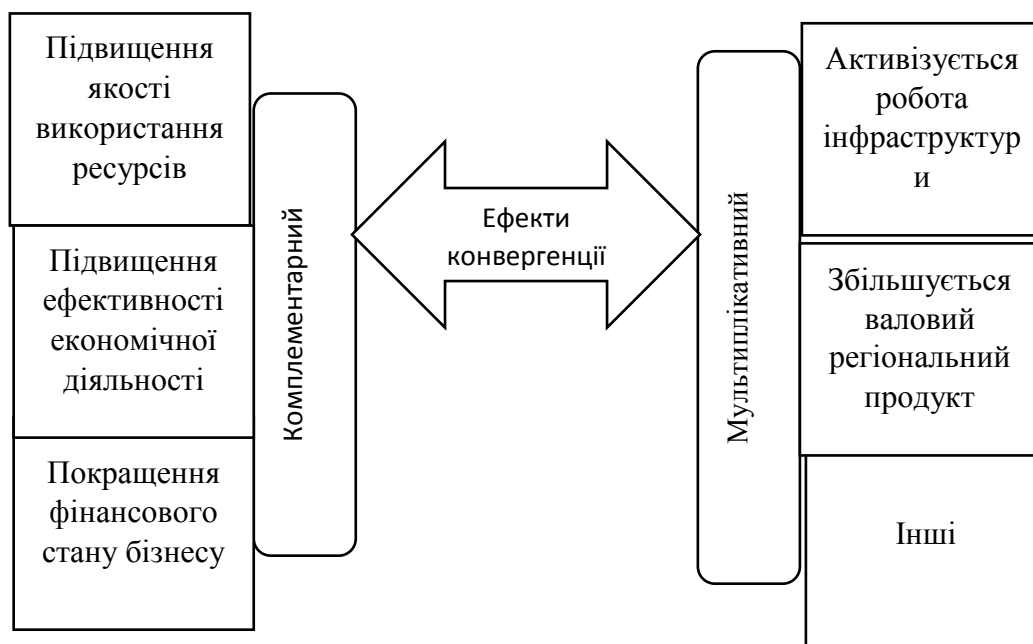


Рис. 1. Складові комплементарного та мультиплікативного ефектів (складено авторами)

Для бізнесу:

1. Більш повне використання природних ресурсів, землі, водоемів, гірських територій, що дозволить підвищити віддачу з одного гектара площі, яка розраховується шляхом ділення доходу господарства на площу, що знаходиться в його володінні або оренді.

2. Зростання обсягів реалізації сільськогосподарської продукції туристам, що відвідують фермерське господарство під час його відвідування. Збільшення обсягів реалізованої продукції при незмінному ресурсі призводить до відносного скорочення витрат та абсолютного збільшення прибутку. Це, у свою чергу, надає можливості бізнесу:

- Спрямувати прибуток на технологічне оснащення;

- Підвищувати матеріальну мотивацію працівників;

- Розширяти бізнес, охоплювати нові ринки.

- Інші.

3. Покращує фінансовий стан бізнесу, що знижує ризики в умовах високої конкуренції.

При визначенні мультиплікативного ефекту конвергенції бізнесу для регіону доцільно виділяти умови його виникнення та вже сам ефект. Умовою є стратегічне управління розвитком територіальних громад та

регіональної економіки. Мультиплікативний ефект для громади та регіону від конвергенції туризму й сільського господарства реалізується в наступному:

- Посилення діяльності транспорту в регіоні, закладів харчування, розвиток сувенірної продукції, що також значно посилює можливості та перспективи регіональної економіки.

- Збільшення суми податків, що приносить користь державі, регіону та місцевій громаді та дозволяє інвестувати в економіку громади та регіону, що в свою чергу ще раз посилює мультиплікативний ефект.

- Завершення ланцюжка формування доданої вартості в даному конвергентному бізнесі, а відповідно, територіальній громаді, регіоні.

- Покращує контент туристичних послуг, що залучає більш широке коло відвідувачів регіону. Це в свою чергу збільшує грошовий потік в регіоні, що призводить до зростання валового регіонального продукту та являє собою поштовх для активізації інших видів діяльності. Тому це є основою для отримання у подальшому мультиплікативного ефекту.

- Відбувається формування потреби у додатковій робочій силі, необхідній для розширеної діяльності контрагентів та сфер, що обслуговують конвергентний бізнес. Забезпечення регіональної економіки та громад

трудовами ресурсами є одним з факторів реалізації мультиплікативного ефекту.

Організаційною базою конвергенції виступає фермерство. Фермерство – це організація аграрного виробництва на засадах приватної власності та особистої участі фермера в економічній активності. Як декларує законодавство, «фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян,

які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства» [9]. Перешкоди конвергенції (рис.2):

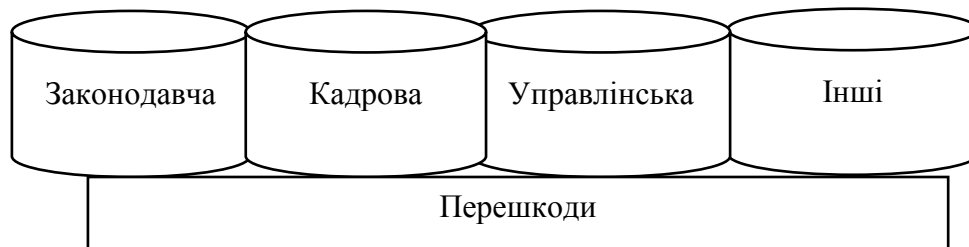


Рис.2. Основні перешкоди конвергенції та отримання ефектів (складено авторами)

1. Законодавча. Так, вказаний вище закон: «Залучення сімейним фермерським господарством інших громадян відповідно до [статті 27](#) цього Закону може здійснюватися виключно для виконання сезонних та окремих робіт, які безпосередньо пов'язані з діяльністю господарства і потребують спеціальних знань чи навичок» [9]. Таки чином, конвергенція туризму та фермерства обмежуються на законодавчому рівні, що є поштовхом для пошуку нелегальних шляхів диверсифікації діяльності, використання фермерства як бази для розширення лінійки видів діяльності. А Проект закону про сільський туризм декларує, що «сільській господар - фізична особа та члени сім'ї (родини), що ведуть господарську діяльність з використанням земельних ділянок та майна особистого селянського (фермерського) господарства, які належать їм на правах особистої, спільної, часткової власності або оренди відповідно законам України» [10]. Таким чином, незбалансованість норм законодавства заважає процесу конвергенції.

2. Професійно -кваліфікаційна. Виходячи з того, що конвергенція є інновацією, котра поєднує процес та продукт, керувати нею повинні фахівці з інноваційного менеджменту в умовах бізнесу, підготовка яких в вузах Закарпатської області відсутня.

3. Відсутність стратегічного управління інноваційним потенціалом в регіоні. Конвергенція є стратегічним фактором формування конкурентних переваг, але це вимагає зусиль з боку регіональної влади стосовно регулювання та стратегічного розвитку

галузей, видів діяльності, що підтримують та забезпечують життєздатність конвергенції.

4. Нерозвиненість «інтенціональної економіки» [7], [8], зміст та значення якої були розглянуті в попередніх дослідженнях та в межах якої інтенції на інноваційний розвиток також додають енергію функціонуванню конвергентного підприємництва.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження показало, що визначальну роль у формуванні стратегічної конкурентоспроможності бізнесу та регіону при стійкому розвитку територіальних громад виступає конвергенція, котра являє собою злиття в межах одної організаційної структури деяких видів діяльності.

Організаційною базою конвергенції вказаних видів діяльності виступає фермерство.

Конвергенція туризму та сільського господарства має комплементарний ефект для бізнесу, допомагаючи більш повному використанню матеріальних ресурсів; зростанню обсягів реалізації сільськогосподарської продукції туристам; покращенню фінансового стану бізнесу, що знижує ризики в умовах високої конкуренції.

Під мультиплікативним ефектом конвергенції сільського господарства та туризму рекомендовано вважати активізацію діяльності контрагентів конвергентного бізнесу, що забезпечують його інфраструктурне обслуговування та сприяють реалізації продукту. Результатом мультиплікативного ефекту виявлено: посилення діяльності бізнесу, що зайнятий обслуговуванням туристичних потоків

та контрагентів фермерства; збільшення суми податків, що приносить користь державі, регіону та місцевій громаді; завершення ланцюжка формування доданої вартості в даному конвергентному бізнесі, а відповідно, територіальній громаді, регіоні.

В якості перешкод для конвергенції туризму й сільського господарства виділені законодавча, управлінська, кадрова та інші.

У подальших дослідженнях заплановано побудувати модель конвергентного фермерства як фактору розвитку регіональної економіки.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Botagoz MATAEVA; Zamira MUKHAMBETOVA; Nurlan TAZHBAYEV; Gaukhar KALKABAYEVA; Roza BESPAYEVA. Comparative Analysis Software Targets State of Strategic Planning of Tourism Industry of Kazakhstan. Revista : veb-site. URL: <https://www.revistaespacios.com/a18v39n11/18391131.html> (дата звернення: 01.09.2023).
2. Kişi N. A Strategic Approach to Sustainable Tourism Development Using the A'WOT Hybrid Method: A Case Study of Zonguldak, Turkey. *Sustainability*. 2019; 11(4):964. <https://doi.org/10.3390/su11040964> (дата звернення: 01.09.2023).
3. OSLO MANUAL. 2018. GUIDELINES FOR COLLECTING, REPORTING AND USING DATA ON INNOVATION 4TH EDITION. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264304604-en.pdf?expires=1696136342&id=id&accname=guest&checksum=BA655777F234181077EC720B68FB81D4> (дата звернення: 01.09.2023).
4. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5_%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE (дата звернення: 01.09.2023).
5. Все про туризм : веб сайт. https://tourlib.net/statti_ukr/titarchuk.htm (дата звернення: 1.09.2023).
6. Герасимів З. Проблемні аспекти розвитку сільського господарства. *Економіка і суспільство*. 2017. №9. С.162-165.
7. Кубиній Н.Ю. Філософський бекгroud імовірності як категорії інтенціональної нано-економіки. *Науковий вісник Ужгородського університету Сер. Економіка*, 2021. № 1(57). 48-53.
8. Кубиній, Н., Маргітич, В., & Кубиній, В. (2022). ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ В ІНТЕНЦІАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ. *Економіка та суспільство*, (43). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-81>(дата звернення: 01.09.2023).
9. Про фермерське господарство. Закон України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 45, ст.363). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text> (дата звернення: 01.09.2023).
10. Проект Закону України від 04.03.2021 № 5206 (Одержаний ВР України) Про сільський та сільський зелений туризм. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ЛІ04552А?an=13> (дата звернення: 01.09.2023).
11. Статистичний щорічник Закарпаття 2021. Ужгород, 2022. 420с.
12. Ткачук, Г. Ю. (2019). Сучасні тенденції розвитку сільського господарства в контексті забезпечення його економічної безпеки. *«Вісник ЖДТУ»: Економіка, управління та адміністрування*, (1(87), 42–47.
13. Швиданенко Г., Ревуцька Н. Формування бізнес-моделі підприємства : навч. посіб. К. : КНЕУ, 2013. 423с.

REFERENCES

1. Mataeva, B., Mukhambetova, Z., Tazhbayev, N., Kalkabayeva G., Bepayeva, R. (n.d.). Comparative Analysis Software Targets State of Strategic Planning of Tourism Industry of Kazakhstan. Retrieved from: <https://www.revistaespacios.com/a18v39n11/18391131.html> [in English].
2. Kişi, N. (2019). A Strategic Approach to Sustainable Tourism Development Using the A'WOT Hybrid Method: A Case Study of Zonguldak, Turkey. *Sustainability*, 11 (4):964 [in English].
3. Oslo manual. 2018. Guidelines for collecting, reporting and using data on innovation 4th edition. (n.d.). Retrieved from: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264304604-en.pdf?expires=1696136342&id=id&accname=guest&checksum=BA655777F234181077EC720B68FB81D4> [in English].

4. Wikipedia. (n.d.). Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5_%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE [in English].
5. Vse pro turyzm [Everything about tourism]. (n.d.). Retrieved from: https://tourlib.net/statti_ukr/titarchuk.htm [in Ukrainian].
6. Herasymiv, Z. (2017). Problemni aspekty rozvytku silskoho hospodarstva [Problematic aspects of agricultural development.]. *Ekonomika i suspilstvo - Economy and society*, 9, 162-165 [in Ukrainian].
7. Kubiniy, N. (2021). Filosofskyi bekhround imovirnosti yak katehorii intentsialnoi nano-ekonomiky [Philosophical background of probability as a category of intentional nano-economics]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu Ser. Ekonomika - Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Economics*, 1(57), 48-53 [in Ukrainian].
8. Kubiniy, N., Marhitych, V., & Kubiniy, V. (2022). Produktyvnist pratsi v intentsialnii ekonomitsi [Labor productivity in the intentional economy]. *Ekonomika i suspilstvo - Economy and society*, 43 [in Ukrainian].
9. Pro fermerske hospodarstvo. Zakon Ukrainy. (Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [About farming. Law of Ukraine. (Information of the Verkhovna Rada of Ukraine] (2003). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text> [in Ukrainian].
10. Proekt Zakonu Ukrainy vid 04.03.2021 № 5206 (Oderzhanyi VR Ukrainy) Pro silskyi ta silskyi zelenyi turyzm [Draft Law of Ukraine dated 03/04/2021 No. 5206 (Received by the Verkhovna Rada of Ukraine) On rural and rural green tourism]. (2021). Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/JI04552A?an=13> [in Ukrainian].
11. Statystychnyi shchorichnyk Zakarpattia 2021. [Statistical Yearbook of Transcarpathia 2021.]. (2022). Uzhhorod [in Ukrainian].
12. Tkachuk, H. Yu. (2019). Suchasni tendentsii rozvytku silskoho hospodarstva v konteksti zabezpechennia yoho ekonomichnoi bezpeky. [Modern trends in the development of agriculture in the context of ensuring its economic security]. «Visnyk ZhDTU»: *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannya - Bulletin of ZHTU: Economics, management and administration*, 1(87), 42-47 [in Ukrainian].
13. Shvydanenko, G., & Revutska, N. (2013). Formuvannya biznes-modeli pidpriemstva navch. posib. [Formation of the business model of the enterprise: training. manual]. K.: KNEU [in Ukrainian].

Отримано 27.08.2023